

YENİ MERAM VE YENİ KONYA GAZETELERİNİN ANLATIMI ÜZERİNDEN KONYA'DAKİ SOSYAL, POLİTİK VE İKTİSADİ ORTAM (1970-1980 DÖNEMİ)*

İbrahim TORUK **

ÖZET

Konya, Selçuklu Başkenti olarak sahip olduğu zengin sosyal ve kültürel birikimler nedeniyle Orta Anadolu'da bir merkez durumundadır. Sosyal yapısı nedeniyle Konya'daki toplumsal değişimlerin tümünü, bütün Türkiye'deki değişimler için bir örnek olarak kabul etmek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı, 1970-1980 döneminde Konya'daki sosyal, politik ve iktisadi değişimleri, yerel basın taramaları ve diğer istatistikler ışığında ölçmektir. Bu araştırmalara paralel olarak kaynakların (mahalli gazeteler Yeni Meram ve Yeni Konya) habercilik anlayışlarının Konya'daki değişimler üzerinde etkileri, toplumsal değişim ölçüsü olarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Yerel Basın, Sosyal Değişim, Konya, Sosyo-ekonomik Yapı.

THE SOCIAL, POLITICAL AND ECONOMICAL SITUATION IN KONYA DURING (THE 1970-1980 PERIOD) IN THE REPORTS OF THE LOCAL NEWSPAPERS YENİ MERAM AND YENİ KONYA

ABSTRACT

Konya is a social-cultural center in Middle-Anatolia which builds upon its rich history as the Selchuk capital during the middle ages. in view of its social structure which is often called "the Anatolian Center of Gravity", it may be worth taking it as an example of change in Turkey.

The aim of this study was to measure the social, political and economical changes in Konya during the 1970-1980 period in light of local press rakings and other statistics. Parallel to these studies, the developments of the sources themselves (the local papers Yeni Meram and Yeni Konya), their reporting attitude and their impact on the changes in Konya are studied as a measure of social development.

Keywords: Local Press, Social Change, Konya, Socio-economic Structure

110

GİRİŞ

Basının en önemli toplumsal işlevi haber vermektir. Haber verme işlevinin yanısıra eğitim, eğlendirme, propaganda, reklam yapma ve teknolojik ve bilimsel gelişmelerden haberdar etme ve toplumsallaştırma (sosyalizasyon) işlevleri de mevcuttur.

Basının demokratik toplumlardaki görevlerine baktığımızda haber ve bilgi verme temel görevinin yanında, kamuoyunun oluşmasına yardımcı olma, kamuoyunu açıklama, yönetenleri ve idareyi denetleme ve parlamento ile vatandaş arasında köprü vazifesi görerek halkın sorunlarını ve isteklerini yönetime iletme görevleri de yer almaktadır (Güz 1996: 12).

Gazete toplumsal olayların incelenmesinde yararlanılan birçok kaynaktan sadece birisidir. Ancak süreli oluşu ve içeriğinin çeşitliliği ona başka belgelere oranla üstünlük oluşturabilmektedir. Gazete sayesinde tarihçi olayları günü gününe, yeniden yaşayabilmekte; siyaset bilimci toplumda egemen düşünce biçimini araştırabilmektedir. Bütün bunlar toplumsal olayları aktarma çabalarının bir sonucudur. Gazete, siyasal, toplumsal ekonomik yaşamda ve düşüncelerde oluşan değişimleri yansıtmada bü-

yük yararlar sağlayabilmektedir (Korkmaz 1978: 7).

Basın kuruluşları, basının tanımında yer alan amaçları doğrultusunda, okuyucusunu bilgilendirmek, eğlendirmek, haber vermek gibi önemli hizmetleri en iyi şekilde verebilmeleri için kurulmuşlardır.

Araştırma konumuzu oluşturan 1970-1980 yılları arasındaki dönemde Konya'da televizyon yayınlarının yok denecek kadar az olması; özellikle 1975'den sonra yayınların başlaması ve yaygınlaşmasının dönem sonunu bulması, ayrıca bu dönemde, TRT kurumu tarafından yapılan ve günde 3-4 saati geçmeyen siyah-beyaz (renksiz) olarak verilen yayınların yetersizliği de çalışmanın önemini biraz daha artırmaktadır. O dönemin en etkili iki gazetesi olan Yeni Konya ve Yeni Meram'ın, o yılların Konya'sını analiz edebilmek için tek başına pek sağlıklı bir tespit olamayacağı düşüncesiyle, gazetelerden toplanan malzeme, başka kaynaklarla da beslenmeye çalışılmıştır. Söz konusu dönemle ilgili çok kaynak yoktur. Gazetelerin günlük ve yazılı evraklar olması, ayrıca bu iki gazetenin belli bir siyasi partinin yayın organı olmaması, olayların daha sağlıklı tespit edilebilmesi ve dönemin karanlıklarına ve fluluğuna bir nebze

* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce kabul edilen yüksek lisans tez özeti

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

de olsa aydınlık oluşturabilmesi düşüncesiyle özellikle seçilmiştir.

1970-1980 yıllarında Pazar günleri ve dini bayramlar hariç, düzenli olarak yayımlanan Konya'nın satış ve etkide önemli iki gazetesi olan, Yeni Konya ve Yeni Meram'ın habercilik anlayışı ve yayın politikalarıyla belirtilen dönemdeki, Konya ilinin sosyal, siyasi ve iktisadi hayatının oluşumundaki tesirleri bu çalışmanın konusunu teşkil etmiştir.

Bu çalışmada söylem analizi metodunun yanı sıra, gazete taraması da yapılmıştır. Belirtilen yöntemin seçilme sebebi, konunun geniş manada değerlendirilmesinden kaynaklanmıştır. Değerlendirmeye alınan malzemeler, o dönem Konya'sının siyasi, sosyal ve iktisadi hayatını gözler önüne serebilecek haberler ve yorumlardan seçilmiştir. Yerel gazetelerin haberleri arasında fazlaca yer tutan, doğum, vefat, tayin, terfi, mezuniyet, dernek faaliyetleri gibi kişisel ve azınlığı ilgilendiren olaylar inceleme kapsamı dışında tutulmuştur.

Bu çalışmada şu temel varsayımlardan yola çıkılmıştır. Yerel basın kuruluşları, ulusal basın kuruluşlarından farklı bir yapıya ve habercilik anlayışına sahiptirler. Bu örgütlenme, haber anlayışı, olaylara yakınlık (yerellik) gibi temel nirengi noktalarından yola çıkarak dönemin gerçeklerine, olaylarına ilk elden ulaşmanın daha sağlıklı verileri bulma bakımından önemli olduğu inancından kaynaklanmıştır. Yerel basın kuruluşları, bölgelerinin sorunlarını daha iyi bilmekte ve bölgenin gündemini oluşturmaktadırlar. Bu ikinci varsayımın temel felsefi ise, yerel gazetelerde yeralan haberlerin ancak çok az bir kısmının ulusal gazetelerde yer aldığı bilinen bir gerçektir. Bu durum o bölgeyle ilgili yapılacak bir araştırmada bu bölgeye en iyi tanıklık yapabilecek ve gerçek sorunları anlatabilecek en önemli organı yerel gazetelerdir.

Basının belli başlı fonksiyonları arasında toplum sorunlarına karşı, çözüm önerileri getirecek kamuoyuna destek olmak, kültürel, bilimsel ve teknik yeni oluşumlar hakkında bilgi verme gibi unsurlar bulunmaktadır. Kitle iletişimin işlevleri ile ilgili olarak UNESCO Komisyonu'nca hazırlanan ve kısaca MacBride Raporu olarak bilinen çalışmada 8 başlık altında toplanmıştır. Bunlar: haber ve bilgi sağlama (enformasyon), Toplumsallaştırma, güdüleme, tartışma ortamı hazırlama, eğitim, kültürün gelişmesine katkı, eğlendirme ve bütünleştirme fonksiyonlarıdır (Kaya 1985: 16).

Gazetelerin olmazsa olmaz unsuru haberdir.

Haber bir gazete için her şeydir. Gazetenin en temel görevi haber vermektir. Bu yüzden gazetelerin birinci sayfaları ve diğer önemli sayfaları habere ayrılmıştır. Haberin en genel tanımı, "yeni bir vaziyet almanızı gerektiren her şey haber şeklindedir".

Haber konusunda başka tariflerde mevcuttur, işte bazıları:

- 1- Üzerinde konuşulan her şey haberdir...
- 2- Olan her şey haberdir.
- 3- Karşılaşılan her yeni, haberdir.
- 4- İnsanların bilmek istediği her şey haberdir.
- 5- Haber yarımın tarihidir.
- 6- Haber insanları ilgilendiren zamanlı bir fikrin, olayın veya problemin özetidir.
- 7- Çeşitli olayların belirli bir yer ve zaman içinde gerçekleşmesine olay, bunun bilmeyenlere aktarılmasına da haber denir.
- 8- "Haber; olayların normal akışındaki bir kesinti ve beklenenin kesintiye uğraması konusundaki bilgidir (Tokgöz 2000: 166-167).

Anadolu'nun çeşitli yerleşim birimlerinde çıkan ve bölgenin gelişmelerini ve haberlerini yansıtan teknolojik imkanları fazla gelişmemiş, pek fazla tirajı olmayan gazetelere "yerel (mahalli) basın" ya da "Anadolu Basını" denmektedir.

İstanbul medyasının teknolojik üstünlüğüne karşı Anadolu basınının yegane avantajı, ilişkili olduğu çevreye fiziki ve toplumsal yakınlığıdır. İstanbul medyası bütün ülkeyi bir "cemaate" çevirememekte; çünkü böylesine bir yakınlığı tesis edecek dile ve etkileyici araçlara sahip bulunmamakta, en çok gevşek dokulu tesis edebilecek bir dile ve etkileyici araçlara sahip bulunmamakta, en çok gevşek dokulu bir toplumsallık üretebilmektedir. Oysa ki, Anadolu Basını bulunduğu yerde güçlü bir "biz" ifadesinin soyut tasavvurdan öte dokunulabilecek kadar somut ve yakın bir küçük cemaatin sözcüsü olabilmektedir. Anadolu basınının dili, "Valimiz, kaymakamımız, futbol takımımız vs. gibi", yöreyi temsil eden kişi ve kurumları "bizim" diye takdim eden bir yapıdadır. "im" ekindeki sahiplenmenin gizli öznesi medyadır; ancak bu cemaatin ortak ruhaniyeti adına yapılmakta, böylelikle cemaat ve medya özdeşleşmekte, medya işlevinin hayati önemi ortaya çıkmakta hatta bu davranış biçimiyle İstanbul medyasına karşı teknolojik ve imkan ezikliğini bir şekilde telafi etmektedir (Bostancı 1998: 171).

Gelişmiş yerel gazeteler, kitle iletişimi açısından toplumun en önemli araçlarıdır. Yerel toplumu düzenleyici özellikleriyle, diğer iletişim araçlarından çok daha önemli bir konuma ve sosyal yaşamda öncelikle bir yere sahiptirler.

Devletin ve hükümetin temsilcisi durumundaki yerel idarecilerin en önemli kullanım ve propaganda aracı gibi gözükseler de yine de yerel gazeteler, o bölgede yönetilenlerle yönetenler arasındaki ilişkilerde merkez konumdadırlar. Yerel gazeteler, yerel seçimlerde ya da etkinlikler döneminde de yerel halkın kanaatlerinin oluşmasında önemli role sahiptirler (Öztürk 1992: 152).

Yerel basın televizyonun bilinmediği, radyonun duyulmadığı, ulusal gazetelerin ulaşmadığı bölgelerin bulunduğu günlerde, çevrenin dünyaya açılan penceresidir. Şartların alabildiğine geliştiği günümüzde ise haber ölçüleri bakımından fevkalade büyüyen dünya nedeniyle, ulusal basının gerektiği şekilde ilgilenemediği çevrenin gözü kulağıdır. Oldukça zor şartlar altında gazetecilik sevgisiyle okuyucuya hizmet götüren yerel basını kitle iletişimin öncüsü olarak kabul etmek gerekir (İzgi 1992: 82).

İstanbul Türkiye'nin basın merkezi olma özelliğini hep korumakla birlikte ulusal basın ve Türk gazeteciliği denilince akla ilk gelen şehir hüviyetine sahiptir. Ankara da, siyasal nitelikli haberler açısından Türkiye'nin en önemli gazetecilik merkezi durumundadır. İzmir'de basın için önemli bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da ise; Konya, Bursa ve Adana'nın önemli gazetecilik merkezi olduğu söylenebilir (Tokgöz 1988: 166).

Türkiye'de yerel gazetecilik olmakla birlikte öneminden, rolünden söz edebilmek oldukça güçtür. Günümüzde yerel gazetecilik olgusu sokaktaki adama pek bir şey ifade etmemektedir. Anadolu gazetelerinin genelde gazetecilik açısından öneminden söz etmek büyük bir iyimserliktir. Aslında, Anadolu gazeteleri için tahmin edilen toplam günlük tiraj, İstanbul kaynaklı gazetelerin yalnız birinin günlük tirajını oluşturmaktadır.

Anadolu Basını diye nitelendirilen yerel gazetelerin ve gazetecilerin asıl işleri matbaacılıktır. Matbaacılık işleri yanında yerel gazete çıkararak gazetecilik yapmaktadırlar. Aslında çıkardıkları gazetelerle çevreyi etkileme yönünde fazla güçleri de bulunmamaktadır. Yerel gazetelerin çıktıkları kent veya kasabalarda varlığını bilmeyenler çoktur (Tokgöz 1988: 166).

Anadolu Basınının arkasındaki maddi güç, alana doğrudan bu amaç için yatırım yapan müteşebbis değil; gazete genellikle öğrenin baskı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan matbaanın bir yan ürünü olarak hayat bulmaktadır. Özellikle küçük il ve ilçelerin gazeteleri bu tür ekonomik zeminde ortaya çıkıyorlar. Büyük illerde çıkan, mizanpajı, tekniği, sayfa adedi, ha-

berciliği ile adeta küçük çapta ulusal basına benzeyen gazeteler ise öncelikle bir ticari işletme olarak görülmektedirler (Bostancı 1998: 174).

Yerel gazetelerin de ulusal gazeteler gibi ayakta kalabilmeleri için, satıştan çok reklam/ilana gereksinim duyması, ilan/reklam gereksinimi bölgedeki sınai ve mali kurumlarla iyi ilişkiler içinde bulunma zorunluluğu getirerek özgür eleştiriyi yok etmektedir (Oktay 1992: 16).

I. SİYASİ ORTAM

1970-1980 döneminin siyasi açıdan istikrarsızlık içeren yıllar olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu dönemde 13 ayrı hükümetin iş başına geldiğini görüyoruz ki, bir hükümetin ortalama görev süresinin 10 ay olduğu ortaya çıkıyor. 1969 seçimlerinden başarıyla çıkan AP, Genel Başkanı Demirel'in Başbakanlığında kurulan I. ve onun arkasından kurulan III. Demirel hükümetleriyle, 12 Mart 1971 tarihine kadar tek başına iktidarda kalmıştır. AP hükümetleri, bu dönemin tek başına hükümet olma sayısal çoğunluğuna sahip güçlü hükümetleriydi. Bu hükümetlerden sonra sırasıyla, I ve II. Nihat Erim hükümetleri, Ferit Melen ve Naim Talu'nun Başbakanlığında hükümetler kurulmuştur. 1973 yılında yapılan Genel Seçimlerden güçlenerek çıkan CHP'nin yeni Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Başbakanlığında, MSP'yle birlikte kurduğu koalisyon hükümetiyle iktidara geldiğini görüyoruz. Bu hükümetin Kıbrıs Barış Harekatını başarıyla gerçekleştirmesi neticesinde, Başbakan Ecevit'in bu durumu seçim zafetine çevirmek için erken genel seçim isteğiyle hükümetten istifa ettiğini, ancak diğer partilerin, kendileri için avantajlı olmayan bu ortamda seçime gitmemeleri üzerine, 1974 yılının sonlarında 4 ay gibi kısa ömürlü Sadi İrmak Hükümetinin kurulduğunu görüyoruz. Mart ayının sonunda kurulan IV. Demirel hükümeti ki, bu AP'nin, MSP, MHP ve CGP ile kurduğu "Miliyetçi Cephe" olarak isimlendirilen, çok partili bir koalisyon hükümetiydi. MC hükümeti bu dönemin en uzun soluklu hükümeti olmuş ve 27 ay iktidarda kalmıştır (31.3.1975 - 21.6.1977). Bu hükümetin iktidarda bulunduğu günlerde yapılan 1977 seçimlerinde ise, CHP'nin 213 milletvekili ile daha güçlü hale geldiğini ve hükümet kurduğunu (II. Ecevit Hükümeti), fakat bu hükümetin Meclisten güvenoyu alamayarak, 12 gün iktidarda kaldığını ve bu dönemin en kısa ömürlü hükümeti olduğunu görüyoruz. CHP'nin güvenoyu alamayan bu hükümet denemesinden sonra, V. Demirel hükümeti Süleyman Demirel'in Başbakanlığında, AP, MSP ve MHP'nin oluşturduğu II. MC olarak tekrar iktidara geliyordu. Bu hükümet ilki kadar uzun ömürlü olmuyor yak-

laşık 5 ay iktidarda kalabiliyor ve 1977 yılının son günlerinde bir gensoru oylamasıyla yıkılıyordu. Bu hükümetin yerine 5.1.1978 tarihinde kurulan III. Ecevit hükümetinin uzun bir süre, Ekim 1979 ara seçimlerine kadar iktidarda kaldığını, bu seçimlerde AP'nin büyük başarısı (5 milletvekilliğini de tek başına kazanması) üzerine, hükümetten ayrıldığını ve sağ partilerin dışarıdan desteklediği VI. Demirel hükümetinin 12.11.1979'dan, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine kadar işbaşında kaldığını görüyoruz.

Bu dönemin istikrarsız olmasının en büyük nedenleri arasında güçlü, yani tek başına hükümet kurabilecek matematiksel çoğunluğa sahip bir partinin oluşturduğu hükümetlerden daha çok, çok partili koalisyon hükümetlerinin iktidara gelmesidir. Yine bu dönem yaşanan parti içindeki muhalif hareketlerin ve özellikle 12 Mart Muhtırasının iktidarda tek başına bulunan AP hükümetini zayıflatarak istifa etmesine yol açtığını söyleyebiliriz. 1973 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimine kadar devam eden bu sürecin, Cumhurbaşkanlığına aday olan dönemin güçlü ismi Genel Kurmay Başkanı Faruk Gürler'i siyasi partilerin kendi aralarında anlaşarak, Cumhurbaşkanı seçtirmemeleriyle sona erdiğine tanık oluyoruz. 12 Mart sürecinde, teknokrat ağırlıklı bir çok geçiş hükümetleri kurulduğunu görüyoruz. 12 Mart sürecinin, 1973 yılı seçimleriyle sona erdiğini ve yerine icraatçı sivil hükümetlerin iktidara geldiklerini ve bunun 12 Eylül 1980 müdahalesine kadar gittiğini söyleyebiliriz. Bu dönemde, iki Cumhurbaşkanlığı seçimi yaşanmıştır. İlki rahat atlatılmış ve Fahri Korutürk Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. İkincisinde ise (1980'de) büyük anlaşmazlıklar çıkmış ve Cumhurbaşkanının seçilememesi 12 Eylül'ün en büyük nedenlerinden birini oluşturmuştur.

Konya bu dönemde siyasi olarak bazı büyük değişiklikler yaşıyor. 1969 yılı seçimlerinde Konya'dan çok güçlü olarak çıkan AP'de daha seçimin üzerinden birkaç ay geçmesinden hemen sonra kendi içinde meydana gelen bazı muhalif gelişmelerin sonucunda, partiden büyük çapta kopmaların olduğunu görüyoruz. Bu yaşanan kopmalardan Konya büyük ölçüde etkileniyor, 5 Konya milletvekili partiden ayrılanlar arasında yer alıyordu. I. Demirel Hükümetinde Konya Milletvekillerinden Faruk Sükan İçişleri, Hasan Dinçer Adalet ve Bahri Dağdaş ise Tarım Bakanı olarak görev yapmışken, II. Demirel Hükümetinde 9 Konya milletvekilinden hiçbirinin bakanlık görevine getirilmemesi AP'den kopmaların en büyük nedeni olabilir. Böylece Faruk Sükan ve 4 arkadaşı AP'den istifa ediyordu. Bu milletvekilleri daha sonra 1970'de kurdukları DP (Demokratik Par-

ti) çatısı altında birleşiyorlar ve DP 1973 seçimlerinde ülke genelinde 4. büyük parti durumuna geliyordu. Konya 1973 seçimlerinde oldukça ilginç sonuçlara sahne oluyor; zira, DP aldığı 6 milletvekili ile 1. parti olarak çıkıyordu. AP ise büyük bir oy kaybına uğruyor ve ancak 2 milletvekili çıkarabiliyordu. CHP milletvekili sayısını korurken ilk kez seçime giren MSP 3 milletvekili kazanıyordu. Konya'da alınan bu sonuçlar hakkında, bu seçimlerde Konya seçmeninin AP'ye büyük bir ceza verdiğini, DP'ye de büyük bir teveccüh gösterdiğini ifade edebiliriz. Bu sonucun en büyük sebebinin AP'den ayrılan Konya milletvekilleri olduğunu, seçmenin bu kişilere sahip çıkması bunun yanında bu kişilerin seçmenleri üzerinde kurdukları büyük tesir ve nüfuzun da etkili olduğunu söyleyebiliriz. O dönem Konya'sındaki siyasi bilincin ideolojik (partisel) olmaktan çok adaya yönelik olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

1971 yılında yaşanan muhtıra hareketinin, mevcut AP hükümetine yönelik olmaktan ziyade ülkenin içinde bulunduğu toplumsal atmosferin ve özellikle 1961 Anayasasının oluşturduğu demokratik ortamın bazı olumsuz gelişmelere sebebiyet vermesi ihtimalinin ortadan kaldırılması amacıyla yapıldığı söylenebilir. Bu muhtıra hareketinin en çok gelişmekte olan sol harekete yönelik olduğunu söylemek elimizdeki haber örneklerinden de mümkündür. Ayrıca bu hareket en çok tepkiyi sol kesimden alıyordu. Sağ Kesimin bu hareketi desteklediğini yine aynı günlerin haberlerinden görüyoruz. Ayrıca bu dönemde yapılan bazı önemli olaylar arasında sol hareketin önde gelen liderlerinden Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edilmesi sayılabilir. Askeri müdahalenin icazetindeki hükümetlerin, Meslek Liselerin orta kısmının kapatılması ve mezunlarına üniversite hakkının verilmemesi gibi eğitimde reform sayılabilecek kararları uyguladıklarını yine haberlerden tespit ediyoruz. Komünizmle topyekun bir mücadele olduğunu ve bu konuda bir çok yazı dizilerinin o günlerin gazetelerinde yayımlandığına da şahit oluyoruz. Ayrıca bu dönemde, Atatürkçü söylemlerin yoğun bir şekilde gündeme geldiğini görüyoruz. 12 Mart sürecinin, Türkiye'de hızlı bir ivme kazanan sol harekete büyük sekte vurduğunu ve bu durumun Konya Basını tarafından sevinçle haber yapıldığını okuyoruz. Bu dönemde Amerika'yla olan ilişkilerimizin iyi olması afyon bitkisinin ekiminin yasaklanmasıyla somut bir şekilde ortaya çıkıyor, bu gibi gelişmeler de, bu hareketin, Amerika tarafından desteklendiği ve karşılıklı uyumun söz konusu olduğu izlenimini uyandırıyor. 12 Mart sürecinin CHP tarafından desteklenmediğinin bir çok örneğine şahit oluyoruz. Hatta CHP'nin, o dönemki sol hare-

ketin orduya karşı söylem ve tutumlarına destek verip sahip çıkmasına, Konya'daki birçok sivil kuruluştan tepki geldiğini de haberlerden okuyoruz.

1972 yılında yaşanan önemli bir gelişme ise, ortanın solu hareketinin lideri durumunda bulunan Bülent Ecevit'in CHP genel başkanlığına seçilmesi idi. Böylece adı CHP ile özdeşleşmiş İsmet İnönü koltuğunu bırakmak zorunda kalmıştı. Ecevit ve ekibinin 1968 yılında 19. Kurultayda başlattıkları ortanın solu hareketi, 1969 yılı söylemlerinde "düzen değişikliği" cümlesiyle sloganlaştırılıyor ve bu hareket CHP Başkanlık koltuğunu İnönü'den devralıyordu. Yeni Genel başkan Bülent Ecevit'le CHP her geçen yıl eskisinden daha güçlü bir parti durumuna geliyor 1973 seçimlerinde 185 sandalye ile I. parti oluyordu. 1977 seçimlerinde neredeyse tek başına iktidara gelecek 213 milletvekili çıkaracak bir seçmen desteğine ulaşıyordu. CHP'nin, Türkiye çapında yükselen çıkışının Konya'da görülmediğini, en başarılı olduğu 1977 seçimlerinde de Konya'da daha önceki seçimlerde çıkardığı sayıda milletvekili çıkardığını görüyoruz. Bu da Konya'da CHP'nin kemikleşmiş bir seçmene sahip olduğu ama seçmeni dışındaki kesimlere parti programını anlatmada sorunları olduğunu gösteriyor. Aslında CHP oylarında pek fazla artış görülmemesinin altında, Konya'nın o yıllarda ekonomisinin daha çok tarım ağırlıklı olması ve bu kırsal kesimde bulunan seçmen yapısının yeniliğe ve değişikliğe kentlerde yaşayanlara göre daha kapalı olmasıdır. Bir diğer sebep de tarım kesimine hizmet veren dernek, oda ve birliklerin yönetimlerinde AP'ye yakın kimse-lerin bulunması ve bunların köylü üzerindeki nüfuzlarının etkisi CHP'nin Türkiye genelinde yaşadığı gelişmeyi Konya'da yaşayamamasının sebeplerinden olabilir.

Özellikle Konya merkez ve muhafazakar dağlık ilçelerinde Erbakan ve hareketi olan Milli Görüş'ün oldukça güçlü hale geldiğini görüyoruz. Dönem başında (1969'da) Konya'dan bağımsız olarak milletvekili seçilen Erbakan'ın dönemin başında kurulan ilk partisi olan MNP'nin, seçimlere girmeden kapatıldığını ve daha sonra 1972'de kurulan Milli Selamet Partisi (MSP) ile, Konya'da 1973 ve 1977 seçimlerinde 3'er milletvekilliği aldığını görüyoruz. Erbakan'ın başında bulunduğu MSP Konya merkezde en çok seçmen desteğine sahip partiydi. Erbakan'ın ilk partisi olan MNP'nin laikliğe aykırı söylemlerinden dolayı 12 Mart sürecinde kapatıldığını görüyoruz. MSP'nin de benzer söylemleri kullandığını ve kapatılma tehlikesi atlattığını görüyoruz. MSP'nin, CHP ile yaptığı 1974'teki koalisyon ve daha sonra girdiği MC hükümetleriyle iktidarda bulunma-

sı, partinin MNP gibi kısa ömürlü olmasına engel olmuş olabilir.

MSP'nin ağır sanayi hamlesi şeklinde sloganlaştırdığı söylemlerle o dönemin Konya'sında büyük heyecanlar uyandırdığını anlıyoruz. MC hükümeti döneminde Konya'ya atanan ve 3 yıl süreyle Konya'da vali olarak görev yapan H. Oktay Başer ile MSP'nin Konya merkez ve ilçelerinde oldukça güçlendiği bir gerçektir. Vali Oktay Başer, görev yaptığı dönemde, özellikle Yeni Konya gazetesi tarafından yayınlanan haber ve köşe yazılarında, partizanca tutumu ve laikliğe aykırı davranışları yüzünden sık sık eleştirilmiştir, fakat bu eleştiriler daha çok CHP'de yöneticilik yapan gazetecilerden gelmekteydi. Vali Oktay Başer 1977 seçimlerinde MSP Nevşehir milletvekili adayı, valilikten ayrıldıktan sonra da 1979 yılı ara seçimlerinde MSP'den Konya milletvekilliğine aday olmuş fakat bu seçimi AP adayı Şaban Karataş kazanmıştır. Başer, daha sonra da Milli Görüş hareketinin yayın organı olan Milli Gazete'nin sahibi olarak yönetiminde yer almıştır.

İncelediğimiz bu dönemi iyi değerlendiren partiler arasında MHP'yi de buluyoruz. Bu partinin çok düşük oy yüzdelerinin, 1977 seçimlerinde patladığını ve 50 binden fazla oy alarak iki milletvekili kazandığını görüyoruz. MHP'nin bu dönemde iktidarda bulunduğu MC hükümetleri zamanında oldukça geliştiğini ve başta öğrenci ve işçi kesimi olmak üzere yaygınlaştığını ayrıca birçok resmi kurumda sempatizan kitlesi oluştuğunu yine bu haberlerden okuyoruz.

Kıbrıs Barış Harekatı da bu dönemin önemli siyasal olayları arasında yer almıştır. Bu müdahalede ordumuz büyük başarılar göstermişse de, yine de savaş esnasında kendi gemilerimizi batırdığımızı ve bazı basit hatalar yüzünden birçok şehit verdiğimiz görüyoruz. Bu hareket, askerlerimizin savaş tecrübesizliğinin ortaya çıkması bakımından iyi bir sınav olmuştur. Savaş esnasında Avrupa'nın ve Amerika'nın olumsuz tavırları ve uygulanan silah ambargosu da, Türkiye'nin askeri alanda yeniden yapılmasını ve özellikle silah sanayisini kurmasına sebebiyet vermesi gibi olumlu bir yönü olmuştur. Ambargo sonunda Amerika ile siyasi ve ekonomik ilişkilerimizin bozulduğunu, hükümetin bazı Amerikan üslerini kapatmaya başladığını, haşhaş ekimini serbest bıraktığını, hatta Konya Belediye Meclisinin kardeş şehir olan Amerika'nın Torrance şehrini bile kardeşlikten çıkardığını görüyoruz.

Bu dönemin sonuna doğru gerçekleşen; 12 Eylül sürecine giden yolda, ülkenin önemli sosyal, siyasi ve iktisadi girdapların eşliğinden

geçtiğini görüyoruz. Tabii ki, ülkeyi bu sürece sokan en önemli olayların başında ideolojik çatışmalar geliyordu. Başta sol ve sağ gruplar olmak üzere, yer yer sol grupların kendi arasında da çatıştığına şahit oluyorduk. İdeolojik olayların önlenemez artışı, binlerce can ve maddi kayıplara sebep oluyordu. Kurtarılmış bölgeleri, bölünmüş öğrencisi, polisi, öğretmeni her çeşit meslek grubu ve büyük katliamlara yol açan Sivas ve Maraş gibi olayları ve kanlı 1 Mayıs Taksim mitingiyle, o günlerde toplumda büyük bir stres, huzursuzluk, yarınlardan ve yaşamından endişe etme korkusu hakim bulunuyordu. Gerçi Konya'da da birçok ideolojik olay olsa da Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla daha sakin bir şehir görünümünde olduğunu anlıyoruz.

Bu dönemde ideolojik olayların ilkokullara kadar girmesi, üniversitelerde olaylar nedeniyle neredeyse çok nadir olarak ders yapılır duruma gelmesi, ideolojik amaçlar ve kadrolaşma amacıyla 3-4 ayda öğretmen yetiştirilmesi anarşinin artmasında en etkili sebepler arasında yer alıyordu.

Bu sürece (12 Eylül'e) giden başka gelişmeler arasında, güçlü hükümetlerin iktidara geleme- ni, mecliste yaşanan transferler ve MSP'nin izlediği güven vermeyen, değişken politika anlayışının yanısıra sağın ve solun en büyük parti liderleri Demirel ve Ecevit'in bir aday üzerinde uzlaşamayarak, Cumhurbaşkanının seçimini aylarca uzatmaları (Cumhurbaşkanını seçememeleri) etkili olmuştur. Bir de büyük sanayici (Tüsiad), işveren kesimi ve esnafın özellikle CHP hükümetine karşı aşırı muhalif tutumları, eylemler, boykotlar, grevler, işçi hareketleri de ülkeyi bu sürece doğru hızla ulaştırmıştır.

1980'e doğru, iktisadi hayatta meydana gelen büyük olumsuzluklar, enflasyonun üç haneli rakamlara ulaşması, başta petrol ürünleri, lastik, oto yedek parça, temel gıda maddeleri, sigara, akü, gübre, ampul, kömür vb gibi pek çok maddenin piyasada sıkıntısının çekilmesi ve bulunamaması, benzin ve mazot yokluğundan insanların ulaşım hizmetleri ve ısınma ihtiyaçlarından vazgeçmek zorunda kalmaları, enerji darboğazının sebep olduğu elektrik enerjisi sıkıntısı yüzünden fabrikaların üretim yapamaması sayılabilir. Yine bu zor günlerde okullar yakıt yokluğu ve anarşi gibi sorunlar nedeniyle sık sık tatil ediliyordu. Sağlık hizmetlerinin tam gün yasasıyla reforme edilmesine hekimlerin gösterdiği aşırı tepki sonucu hastanelerde büyük oranda hekim azalması görülüyordu.

24 Ocak kararları ile bütün mamullere %100 civarında zam gelmesiyle toplumun düşük gelirli kesimleri için hayat daha zor ve çekilmez

hale geliyordu. Alınan bu kararlardan sonra sıkıntısı çekilen mallarda talep daralması yaratılıyor ve başta petrol ürünleri olmak üzere diğer maddelerdeki sıkıntı da sona eriyordu.

24 Ocak kararlarıyla iktisadi alanda kısmen sağlanan istikrar siyasi ve toplumsal alanda oluşturulamadığı için süreç, 12 Eylül'ün gerekçelerini ve olgunlaşmasını hızla hazırlamaya başlıyordu. Bu gerekçeler arasında yer alan MSP'nin düzenlediği Konya mitinginin, Konya ve Konyalı ile hiçbir ilgisi bulunmadığı konusundaki, Yeni Konya gazetesinin tespitinin doğruluğunun yadsınamaz bir gerçek olduğu izlenimi doğuyor. Ayrıca bu mitinge Konya dışından gelen pek çok provokatör (kılık kıyafet ve davranışlarıyla) insanların katıldığını gazetelerdeki haberlerden okuyoruz.

İncelediğimiz dönemin finali olarak niteleyebileceğimiz 12 Eylül darbesi, hem Konya'da hem Türkiye'de olayların bıçak gibi kesilmesine yol açıyordu. Bazı bölgelerde kısmen uygulanan sıkıyönetimin tüm yurttan uygulanmasıyla ortalık duruluyor ve vatandaş rahat bir nefes alıyordu.

12 Eylül'ün felsefe olarak 12 Mart'a yakın bir müdahale olduğu yapılan eylemlerden anlaşılıyor, ama yine de bu dönemde sağ ve sol görüşlü birçok insanın ölümüne mahkum olduğunu görüyoruz. 12 Eylül hareketiyle Atatürk'ün ve Atatürk milliyetçiliğinin en çok kullanılan söylem olduğunu ve bütün okullara zorunlu olarak Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi derslerinin konduğunu görüyoruz. Gazetelerin askeri müdahalelerin gerçekleştiği dönemlerde silahlı kuvvetleri destekleyen haber ve köşe yazılarını ayrıca askeri kuruluşlara özellikle vakıflara yönelik açtıkları yardım kampanyalarını görmek mümkün.

II. SOSYAL ORTAM

Konya, hakkında çıkartılan ve bir olumsuz önyargıların neticesinde adeta taassuba dönüşen karalamalardan hep menfi olarak etkilenmiştir. Akşam Gazetesi köşe yazarı İlhami Soysal'ın 28 Temmuz 1968'de yaşanan olaylardan dolayı, Konyalılara, "Delibaş İsyanının tohum atıkları" (Akşam 29.04.1969) dediği belirtiliyor. Bu olumsuz, karalayıcı yazıya karşılık cevabın ise dönemin Konya Valisinden geldiğini görüyoruz. İlhami Soysal'ın, 28 Temmuz 1968 yılında daha çok görüşlü olduğu kabul edilen yerlere (ki, bunların içinde Yeni Konya Gazetesi de bulunuyordu) yapılan taşlı sopalı saldırılar sebebiyle böyle bir yazıyı yazdığını anlıyoruz. Bu olay, nihayetinde bir asayiş olayı olduğu için, bu huzur bozucu olaylardan, sorumlu olarak cevap verme makamında bulunan Va-

li Ali Rıza Aydos, "Konya medeniyet ve vicedan hürriyetine inanmış insanlar diyarıdır" (Yeni Konya 10.05.1969) diyerek olayların bü-yütülecek çapta ve Konya ve Konyalılara hakarete vardırarak bir noktada olmadığını, böyle bir yazının önyargılı ve maksatlı olarak kaleme alınmış olabileceğini vurguluyordu.

Kentin yapılanmasında önemli bir proje start almaya hazırlanıyordu. Yeni imar planına göre 4 nolu gecekondu önleme bölgesinin hazırlıklarının tamamlandığını ve buraya ismini verecek olan 1000 konutluk projenin uygulamaya konulduğunu 1971 yılı ortalarında görüyoruz.

Konya'daki modern şehirciliğe yakışan imar planı uygulamasının ileriki yıllarda da sürdürüldüğünü, kaçak ve plansız yapılaşmaya imkan verilmediğini bunun neticesinde 1980 yılında O.D.T.Ü öğretim üyeleri tarafından, en modern imar planına sahip şehir olarak seçildiğini okuyoruz.

Konya'da ilk toplu konut projelerinin yine 70'li yılların başında uygulanmaya başladığını okuyoruz. Bu dönemde daha çok Almanya'da bulunan işçilerimize yönelik toplu konut projelerinin üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Bu tip çalışmaları o günlerde Uğurlu firması yapıyordu. Hatta bu firma verdiği gazete ilanlarında, toplu konutta Türkiye'nin en büyük firması olduğunu iddia ediyordu.

Konya'nın bu dönem boyunca (son iki yılı 79-80'i saymazsak) oldukça sakin günler geçirdiğini söyleyebiliriz. Bunu hem yapılan asayiş aramaları ve suç istatistiklerinden, hem de vali ve emniyet müdürleri tarafından devamlı olarak yapılan açıklamalardan anlıyoruz.

Konya insanının yasalara saygılı olmasının yanısıra, ülkesine bağlı, yardımsever ve milliyetçi insanlardan oluştuğunu söylemek mümkündür. Bunun en bariz örnekleri ise, bu dönemde meydana gelen Gediz, Van, Ağrı gibi deprem bölgelerine ve Kıbrıs Harekatı sırasında ordu-muza yaptığı büyük oranlardaki aynı ve nakdi yardımlardan görebiliyoruz.

Dönemin sonunda Afganistan'ın Rusya tarafından işgal edilmesiyle Konya'ya gelen Afganlı-lara, gerekse Van depreminden sonra Konya'ya yerleşen Vanlılara büyük yardımlar toplandığını, hatta Van'dan gelenlere ev verildiğini görüyoruz.

Konya'da henüz televizyon yayınlarının izlenemediği yıllarda halkın en büyük tutkusunun sinema olduğunu ve bunun sonucu da 200 bin nüfuslu kentte 10 tane sinema bulunduğunu görüyoruz. Sinemaların müşterileri arasında ai-

lelerin büyük yer tuttuğunu görüyoruz. Ayrıca çaybahçeleri, fuar ve gazino gibi yazlık eğlence mekanlarının oldukça tercih edildiği ortaya çıkıyor. O yıllarda insanların eğlence kültürünü oluşturan bir başka araçta radyo idi. Radyo yaygın ve rakipsiz bir kitle iletişim aracı olarak göze çarpıyor. Radyolarda bütün bölgelerin hava durumu bile yayınlanamazdı. Konya ili önceden bildirilmeyen, dondurucu kar fırtınasının sebep olduğu bir felaketi 71 yılında yaşıyordu. Kar fırtınası olacağı hakkındaki hava tahmin raporunun, radyodan verilmemesi sonucunda 50'den fazla insan ölüyor ve binlerce hayvan telef oluyordu. Masum insanların ölümüyle ilgili olarak, Konya Basınında Başbakan Süleyman Demirel'e, Meteoroloji Kurumuna ve TRT'ye yönelik eleştiriler uzun süre yayınlanıyordu. Bu olay yaygın bulunan kitle iletişim araçlarının, önceden tahmin edilebilen tabii olayların, topluma bildirilmesinde ne kadar çok hayati bir öneme sahip olduğunu gösteriyor.

1974 yılında çıkarılan genel af yasasıyla birlikte Konya'da bulunan cezaevinde tutuklu sayısı oldukça azalıyordu. Af kapsamıyla dışarıya çıkan insanların birçok olaya karıştıklarını ilerleyen günlerin haberleri arasında okuyoruz.

Konya basınının en büyük mücadele konularından birini oluşturan Selçuk Üniversitesi'nin açılmasını sağlayan kanunun, dönemin ortasında gerçekleştiğini görüyoruz. Kurulması büyük emek ve uğraşlara yol açan üniversitenin daha sonraki evrelerde yapılanması ve gelişmesi için birçok eksikliğin bulunduğu ve bunların sağlanmasına yönelik gayretlerin dönemin sonuna kadar devam ettiğini görüyoruz.

Konya basınının en önemli meseleler arasında saydığı ve dönemin başından beri devam eden TRT yayınlarının Konya'ya ulaşması konusundaki mücadelenin dönemin ortasına kadar sürdüğünü ve bu yayınların televizyon cihazlarıyla halka yaygın olarak ulaşmasının neredeyse dönemin sonunu bulduğunu söyleyebiliriz.

Bu dönemin en fazla dikkat çeken toplumsal olayları arasında boykotlar, yürüyüşler, grevler ve lokavtlar sayılabilir.

Meslek lisesi mezunların üniversiteye alınması konusunda MC hükümeti tarafından yapılan kanun tasarısının Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmesi o dönemin en önemli protesto hareketlerinden birini oluştuyordu. Düzenlenen bir çok miting ve imza kampanyalarında, Konya'da, 7 bin metre uzunluğunda ve 550 binden fazla imza toplanıyordu. Bu yasa tasarısının veto edilmesine tepki gösterenler arasında milliyetçi ve muhafazakar kesimler başta

geliyordu (Yeni Konya Ocak ve Şubat 1976).

1977 yılının ilk ayında Başbakan Süleyman Demirel'in katıldığı bir törenle Selçuk Üniversitesi öğretime açılıyor ve böylece Konya basını ve kamuoyunun yıllardır verdiği mücadele bir sonuca ulaşıyordu.

1974 yılından sonra başlayan ekmek sıkıntısının, belediyenin çok ortaklı ve halka açık olarak kurduğu fabrikanın 1978 yılında üretime geçmesiyle sona erdiğini görmekteyiz. Kurulan fabrika 100 binden fazla ekmek üretim kapasitesiyle Konya'nın ekmek ihtiyacının dörtte birini karşılayabilmekteydi.

Dönemin sonlarına doğru anarşi olaylarının arttığını, ayrıca bir çok mamulün tedarik edilmesinde sıkıntıların olduğunu görmekteyiz. Bu günlerde eksikliği hissedilen mamuller arasında başta petrol ürünleri, yemeklik yağ, akü, sigara, margarin yağı, oto lastiği ve yedek parçası gibi pek çok gerekli madde bulunuyordu. Karaborsacılık ve stokçuluktan tatlı kazanç bu dönemin bir sosyo-ekonomik gerçeğiydi. Ülkede üretim sınırlı, tüketim ise yüksekti. Olmayan mallara yönelik olarak vatandaşın gözünü boyama gayretleri yine bu yılların en çok başvurulan eylemleri arasında yer alıyordu. Yokluğu çekilen mamuller, Başbakan Konya'ya geldiğinde birden ortaya çıkıyor ve sanki sıkıntı yokmuş izlenimi verilmeye çalışılıyordu. Akla gelebilecek her çeşit mamulün sıkıntısı çekiliyor, hatta Türkiye'nin en çok ziyaret edilen II. Müzesi konumunda olan Mevlana Müzesi bile ampulsüzlükten karanlık içinde bulunuyor ve müzenin bu sıkıntısını giderecek 3-5 tane ampul bile bulunamıyordu.

Hekimlere yönelik uygulamaya konulan tam gün yasasının yürürlüğe girmesiyle resmi hastanelerdeki hekimlerin büyük bir kısmı istifa ediyor ve hastanelerin tüm iş yükü birkaç hekime kalıyor, birçok servis hekim yokluğundan hizmet veremez duruma geliyordu.

Yine bu dönemin sonuna doğru enerji, en değerli ve bulunamayan metaller arasında yerini alıyor, birçok fabrika gerek elektrik enerjisi gerekse mazot, kömür ve fuel oil sıkıntısı yüzünden çalışmıyordu.

1979 yılında yapılan ara seçimler yeni bir hükümet doğuruyor, bu hükümet aldığı 24 Ocak kararlarıyla siyasi alanda olmasa da, ekonomi alanında biraz rahatlamaya yol açıyordu. Hükümet, büyük oranlardaki zamlarla talebi kısıyor ve yokluğu çekilen başta petrol olmak üzere diğer mamuller raflarda yerini almaya başlıyordu. Anarşik olaylar, Demirel hükümeti tarafından da çözülemiyor, Konya'da 12 Eylül

1980 tarihine kadar birçok ideolojik cinayet işleniyordu. Ayrıca bu dönemin finalini oluşturan olaylardan biri de Konya'da gerçekleştirilen "Kudüs'ü Kurtarma Mitingi"ydi. Burada meydana gelen bazı nahoş olaylar 12 Eylül'ün en büyük gerekçelerinden birini oluşturmuştu.

12 Eylül müdahalesiyle Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu dışındaki bütün dernek, siyasi parti ve sendikalar faaliyetten men ediliyor ülke çapında sıkıyönetim ilan ediliyordu. Genel Kurmay Başkanı Org. Kenan Evren başkanlığında Milli Güvenlik Konseyi oluşturuluyor ve ayrıca sıkıyönetim komutanlıkları ve mahkemeleri kuruluyordu. Konya II. Ordu Komutanlığının karargahı olduğu için sıkıyönetim merkezi oluyordu.

Konya'nın bu dönemde merkez ilçe olarak nüfusu, il geneline göre daha yüksek oranda (%65) artmıştır. Fakat il genel nüfusu %22 artışla, Türkiye nüfusundan daha az (%26) artmıştır. Bu sonuçlardan, Konya merkezin bu oranda nüfusunun artmasının en büyük sebebi, iç göç almasından kaynaklanmaktadır.

Okuma yazma oranı Türkiye ortalaması ile paralellik göstermekte ve %60 civarında, dönem sonunda ise %70'e yaklaşmış bulunmaktadır.

Bu dönemde Konya'da motorlu araç sayısının büyük oranda arttığını görmekteyiz. Otomobil sayısındaki artışın 8 kat olduğunu, bu rakamların otobüs sayısında 4, kamyon sayısında ise 2 kat olduğunu anlıyoruz. Bu da şehirler arası trafikte otobüsün kendini hissettirmeye başladığını ve otobüsle yolcu taşıma sektörünün geliştiğini göstermektedir. Trafik kazalarında ise bu oranda bir artışın olmaması hatta 1979 ve 1980 yıllarında azalması bu yılların olağanüstü dönemler olması izahının yanısıra trafik kurallarına uyma konusunda bir bilinçlenmenin oluşmaya başladığı izlenimi veriyor.

Konya ilini devletin sunduğu sağlık hizmetleri konusunda Türkiye'nin en kötü durumda bulunan illeri arasında görmekteyiz. Konya'nın mevcut yatak sayısı, hekim başına düşen nüfus sayısı bakımından Türkiye ortalamasının 3 kat gerisinde bulunduğunu ve incelediğimiz dönemin başıyla sonu arasında değil düzelmenin hatta gerilmenin olduğunu görmekteyiz. Kısaca bu dönemde Konya sağlık hizmetlerinden yararlanma yönünden Türkiye'nin en talihsiz ve son sırada yeralan bölgesidir.

Başörtüsü (türban) olayının da o yılların önemli meseleleri arasında olduğunu görüyoruz. Türbanlı öğrencilerin okula alınmadıklarını ve bunu şikayet için valiye gittiklerini öğreniyoruz. Sağ hükümetler döneminde görev yapan

valilerin türban konusunu sorun yapmazken, sol hükümetler ve onun atadığı valiler döneminde ya da olağanüstü dönemlerde bunun bir mesele olarak gündeme geldiğini görüyoruz. O yıllarda MHP ile MSP ve ona yakın dernek ve kuruluşların bu yasağa karşı, valiye tepki gösterdiklerini okuyoruz.

III. İKTİSADİ ORTAM

Bu dönemde yaşanan iktisadi olayların önemli bir özelliği, Türkiye'nin kapalı bir ekonomi modeli izlemesiydi. İthal ikameci olarak nitelendirilen bu sanayileşme modeliyle dışarıdan her çeşit mal girişi yasaktı, ancak izni olan mallar ithal edilebiliyordu. Bunları daha çok yatırıma yönelik makine ve hammaddeler oluşturuyordu. Tüketim malları ithalatı yasaktı böylelikle yerli sanayi korunuyordu. Kalitesiz yerli mallar karşısında, haklı olarak vatandaşın yabancı mallara karşı talep geliyordu. Bu yüzden kaçak mal girişi ve bunu yapan kaçakçılarla bu yasak deliniyordu. Ayrıca, kişilerin üstünde döviz bulunması da yasaktı. Yurtdışında çalışan insanların izin kullanıp, köylerine geldiklerinde üzerlerinde bulunan fazla döviz yüzünden, bu kişiler veya yakınları hakkında adli işlem yapıldığı konusunda bir çok haber tespit ettik.

Bu dönemden önce (1961'de) başlayan ve dönemin ortasına kadar yoğun bir şekilde Almanya başta olmak üzere Avrupa'ya devam eden işgücü göçünün neticesinde oluşan tasarrufların Türkiye'ye transferiyle yıllık 100 milyon dolar olan işçi döviz girdileri 70'li yılların başından itibaren 1 milyar dolar seviyesine oturması, Türkiye'nin sanayileşmesi ve diğer yatırımları için kullanacağı önemli bir kaynak haline gelmiştir.

Türkiye'de bu dönemde popülist politikaların bir yansıması olarak oldukça ileri bir sosyal güvenlik sistemi kurmuştur. İşçi kesimi ücret dışında önemli güvencelere ve parasal olmayan gelir türlerine kavuşabilmiştir. Türkiye'de işçilerin hakları ve ücret seviyeleri Güney Kore'deki işçilerden iki kat daha iyi durumdaydı. Tarım kesimine verilen taban fiyatlar ürün fiyatlarının dünya fiyatlarının üstüne çıkmasına sebep olmuştur (Akşin ve ark. 1997: 329-330).

Bu dönemde görülen petrol bunalımı ve daha sonra peyderpey artan ham petrol fiyatları ekonominin üstünde büyük yük olarak yerini alıyordu.

10 Ağustos 1970 yılında yapılan devalüasyonla bir dolar 9 liradan 15 liraya yükseltiliyor. Yüksek orandaki bu devalüasyon neticesinde piyasada fiyatlar büyük artış gösteriyor ve bir dur-

gunluğa yol açıyordu. 1972 yılında buğday fiyatlarının dondurulması bunun yanısıra mazot ve gübreye yüksek oranda zam yapılması geniş bir şekilde tarım yapılan ve tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahip Konya'da eleştirilere sebep oluyordu.

Bu dönemin ilk yıllarında meydana gelen fiyat artışlarının yıllık %10-25 seviyesinde olduğunu, 1974 yılında petrol fiyatlarının artması ve Kıbrıs Barış Harekatının neticesinde buğday fiyatlarının yükselmesi dışında, büyük çapta fiyat artışları olmadığını söyleyebiliriz. 1976 yılından sonra enflasyon oranları yükselmeye başlamış ve dönemin son iki yılı yapılan yüksek oranlı devalüasyonlarında etkisiyle zirveye tırmanmıştır. Bu dönemde devalüasyonlar, 1970, 1977, 1978, 1979 ve 1980 yılında yapılmıştır. Döneme 9 liradan başlayan 1 Amerikan Doları 89 lirayla yaklaşık 10 kat artışla dönemi kapatmıştır.

Bu dönemde, İş ve İşçi bulma kurumunun işe yerleştirdiği insan sayısı yüzdeleri bakımından, Türkiye ile Konya ortalaması karşılaştırıldığında, Konya'dan daha az sayıda işe yerleştirme olduğu görülmektedir. Dönemin sonuna doğru işe başvuru ve iş bulma imkanlarının iyice azaldığı da göze çarpan başka bir özellik durumunda.

1961 yılında başlayan ve 1964 yılından itibaren yoğunlaşarak 1974 yılına kadar süren yurtdışına işgücü göçünün, Konya'nın sosyo-ekonomik alanında büyük bir yer tuttuğunu ve dışarıya çalışmaya giden insan sayısı bakımından Türkiye'nin ilk üç vilayeti arasına girdiğini görüyoruz (Yeni Konya 5.2.1969). Yeni Konya'nın bu haberi ve diğer resmi istatistik rakamlar, Konya'dan bu yıllarda yoğun olarak Avrupa'ya işgücü göçünün olduğunu gösteriyor. 1975 yılına kadar tamamına yakını Avrupa ülkelerine olmak üzere 24 bin insanımızın bu göçe katıldığını gösteriyor. 1975 yılından sonra hemen hemen duran Avrupa'daki işgücü talebinin yerini Arap ülkeleri özellikle Libya ve Suudi Arabistan'dan gelen talepler alıyordu.

Tarım, Konya ekonomisinin temelini oluşturan önemli bir faaliyet alanıdır. Tarımın il gayri safi hasılası içinde payı günden güne düşme gösterse de yine de ekonomideki ağırlığı sürmektedir. İl gayri safi hasılası içinde tarımın payı, 1975'te %46 iken, 1978'de %42'ye düşmüştür. Tarım kesiminde çalışan insan sayısı da sürekli azalmaktadır. 1955'te il faal nüfusunun %85'i tarım kesiminde çalışırken, bu rakam 1975'de %75'e düşmüştür. 1980 yılında il faal nüfusunun %64.5'i tarım kesiminde çalışmaktadır (DİE İlgili yıllar nüfusun sosyo-ekonomik nitelikleri). İlerleyen yıllarla birlikte tarım kesi-

minde çalışan insan sayısı düşmeye sanayi ve ticaret kesiminde istihdamın payı ise artmaktadır. Bu sağlıklı bir gelişmedir zira tarımda çalışan insanların çokluğu ile sanayileşme ve ekonomik gelişme olmaz. Konya'da yapılan tarım üretiminin ağırlığını tahıl üretimi oluşturur. Konya Türkiye tahıl üretiminin yaklaşık %13'ünü sağlamaktaydı. Ekim alanlarının tamamına yakını tahıl ürünlerinin oluşturduğu Konya'da en fazla buğday, Arpa, fiğ, çavdar gibi tahıl ürünleri üretilmektedir. Şekerpancarı da Konya'da önemli miktarlarda ekilmektedir. İncelediğimiz 10 yıllık süreçte tarım ürünleri arasında, buğdayın %33 artışla 1.436.135 tondan 1.908.885 tona. Arpanın %92 artışla, 583.497 tondan 1.121.436 tona. Şekerpancarı üretiminin %120 artışla 467.592 tondan 1.026.225 tona yükseldiğini görüyoruz. Bu dönemin en fazla üretim artışı olan bitkisi şekerpancarı ve arpadır. Yine bu dönemde bu ürünlerin üretiminden sürekli olarak verim artışı sağlandığı görülmektedir. Ayrıca bu dönemdeki ürün artışlarının sebepleri arasında tarımın makineleşmesi, çiftçinin eğitimi, tarımda sulama tekniklerinin kullanılması, gübre kullanımının yaygınlaşması sayılabilir.

Hayvancılığın Konya ekonomisinde önemli bir yeri olduğu bir gerçektir. Konya'da hayvancılık denince akla özellikle koyun yetiştiriciliği gelmektedir. Bu alanda Konya Türkiye'de ilk sırayı almaktadır. Yine de bu dönemde Koyun sayısının büyük oranda arttığını söylemek imkansızdır. 1960 yılında 2.6 milyon olan koyun sayısının 1980 yılında 3 milyon üzerine çıkması aslında başarılı bir üretim rakamı olarak kabul edilemez. 20 yılda koyun üretiminin %20'ye yakın artmasının yanında insan nüfusunun bu dönem Konya merkezde 120 binden 330 bine yaklaşık %180 arttığını görüyoruz. Bu rakamlarda hayvancılığın gerileme sinyalleri vermeye başladığını göstermektedir. 1980 yılı itibarıyla Konya'da 4.158.000 küçükbaş, 500 bin civarında büyükbaş hayvanın bulunduğunu anlıyoruz.

Konya'da sanayi yatırımlarının 1950 yılından sonra gerçekleştiğini görüyoruz. Şeker fabrikasıyla başlayan yatırımların çimento fabrikası, Karaman iplik mensucat ve Konya krom magnezit, 1970'lerin başında Seydişehir Alüminyum fabrikası ile devam etmiştir.

Bu dönemde Konya'da kamu kuruluşları dışında metal, gıda, deri konfeksiyon, ayakkabı, motor, döküm sanayi iş kollarında faaliyet gösteren bir çok küçük ve orta büyüklükte, fakat seri üretim yapamayan birçok tesis bulunmaktadır.

Dönem başında, I. Organize sanayi bölgesinin

faaliyete girmesiyle bir çok orta ve küçük ölçekte sanayi kuruluşunun işletmeye açıldığı bunların daha çok Avrupa'daki işçilerimizin de ortakları arasında olduğu, binlerce küçük sermayeli kişilerin oluşturduğu tesisler olarak göze çarpmaktadırlar. Bu dönemde açılan tesislerden bazıları şunlardır: Bağdaş metal sanayi, Konaltaş tüp sanayi, Konya süt fabrikası, Gesaş helva, Karaman ve Akşehir yem sanayi, Ersu meyve suyu fabrikası, Bumas bulgur sanayi, Çumpaş yem sanayi, Komtaş torna aynaları fabrikası, Konsunta, Cihankur, Özyatağanlı tarım makinaları, Öztunçlar tarım makinaları, Konsantaş, Molino değirmen makinaları fabrikası, supar süpürge, Çumra kağıt, ve hepsinden önemlisi bir kamu yatırımı olan Tümosan motor ve traktör fabrikası. Bu dönemin ortasına doğru organize sanayi bölgesinde yer kalmadığını ve yenisinin oluşturulduğunu görüyoruz. I. Organize sanayi bölgesinin kuruluşunda Konya belediyesi ve diğer yerel kuruluşların maddi ve manevi büyük destekleri sayesinde ve aynı zamanda Konya sanayicisinin ihtiyacına uygun olarak daha küçük arsa ve fabrika alanlarıyla kurulduğunu görmekteyiz. Bu tesislerin kurulmasında merkezi hükümetin çok büyük katkıları olmadığını yine gazete haberlerinden anlıyoruz.

Bu dönemde Konya tüccarının dışarıya mal satımını başka vilayetlerde bulunan kişiler üzerinden yaptıklarını, dışarıya daha çok un, makkarna, buğday, meyve, et, halı, çimento, ayakkabı, makine, bisiklet, tuğla gibi mamuller sattığını ve bunların en büyük alıcısının Ortadoğu ve Arap ülkeleri olduğunu, bu ürünler arasında en büyük payın una ait bulunduğunu görüyoruz.

Bu dönemin bir diğer önemli özelliği ise, pek çok çeşit malda yaşanan yokluk ve mal darlığı olmasıydı. 1974 yılında un, ekmek, buğday ve petrol ürünlerinde başlayan daralmanın özelliği un ve ekmekte iki yıl sürdüğünü, Konya'nın 1978 yılına kadar ekmek sıkıntısı çektiğini görüyoruz. Bu sıkıntının belediyenin öncülüğünde halka açık büyük bir ekmek kurulmasıyla sona erdiğini biliyoruz. Dönemin son üç yılında ise, artan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkla birlikte hem anarşinin hem de mal darlığının yol açtığı kuyrukların arttığını görüyoruz. Bu yılların en büyük sorunu yine petrol ürünlerinde yaşanan sıkıntıdır. Görülen petrol sıkıntılarının en büyük nedenlerinden biride ülkenin yaşadığı döviz sıkıntısıydı. Büyümenin sifira inmesi, dış yardımların yok seviyesine düşmesi ve petrol fiyatlarındaki artış sebebiyle daha çok döviz gerektirmesi, ayrıca iç piyasaya mal satan sanayicinin dışarıya açılmak istememesi, ülkenin dövize olan talebini daha çok artırıyor fakat ülke ("70 cent'e muhtaç") döviz sıkıntısı-

nı çözemediği için sanayi için bile gerekli hammadde, aramalı ve enerji ihtiyaçlarını karşılanamıyor bu da mal darlığına yol açıyordu. Bu dönemde ekonominin olumsuzluğunun bir sebebi de KİT'lerin ekonomiye verdiği ağır sorunlardır. Özellikle CHP hükümeti döneminde KİT'lerde yapılan aşırı kadrolaşma hareketinin ekonomiye yük getirdiği konusunda, dönemin gazetelerinde bir çok eleştirel haber ve yorumlar yerliyordu (Yeni Konya 19.3.1979).

Kur artış ve faiz oranlarının enflasyonun altında tutulması ve ithal ikamesi politikaları nedeniyle Türk sanayisi 1960-1975 yıllarında altın çağını yaşamıştır. Bu uygulama, ihracatı azaltıp, dış ödemeler dengesi açığını artırınca genelde montaj şeklinde kalitesiz ve pahalı üretim yapan sanayi tesisleri gerek duydukları hammadde ve ara mallarını ithal edecek döviz bulamıyorlar bu da üretim sıkıntısına ve mal darlığına yol açıyordu. Birde 1979 yılında yaşanan petrol şoku yüzünden ülke, 79 yılının ihracat gelirinin %68'ini petrol ve akaryakıt ithaline harcıyordu (Türkoğlu Sabah, 24.01.2000).

1977 yılında Demirel'in ve 1978 ve 1979 yıllarında ise Ecevit hükümetinin iki kez istikrar paketi hazırladığını ve bunların başarılı olamadığını görüyoruz.

1973-1980 dönemi, ithal ikamesine ağırlık veren sanayileşme politikalarının, yetersizliğini gözler önüne serdi. Gümrük himayesi ile gelişip iç piyasaya mal arzeden endüstriler hammadde ve aramalı bulamadıkları zaman dövizin değerini anladılar. İç piyasanın rahatlığına, kendine has özelliklerinden doğan rahatlığa, alışan üretim, inşaat ve ticaret üniteleri iç talebin kısılması ve iç depresyon yüzünden dışa açılmak ihracata dönmek istedikleri zaman dünya standartlarıyla karşılaştılar ve bu alandaki zayıflıklarını gördüler. Artık IMF heyeti gözük müştü (Kılıçbay 1985: 167-169).

İşte bu ortamda 24 Ocak kararlarının alındığını görüyoruz. Demirel'in Başbakanlığındaki hükümetin müsteşarı olan Turgut Özal'ın hazırladığı bu paketteki en önemli olay %57 oranındaki şok devalüasyondur. Dolar 47 liradan 74 liraya yükseltiliyordu. Mal ve hizmetler üzerindeki tüm denetimler kaldırılıyordu. Her şeye yüksek oranda zam geliyordu. 1980 yılında petrol ürünlerine yapılan zam %220 oranında gerçekleşiyor, Şubat ayında aylık enflasyon %30 ile rekor kırılıyordu. Bu kararlar neticesinde birçok işyerinin kapandığını ve 500 bine yakın insanın işini kaybettiğini görüyoruz. Hedef iç tüketimi azaltıp, sanayiciyi kaliteli mal üretip ihracata yöneltip döviz sıkıntısını sona erdirmektir ve bunda da bir ölçüde başarılı olunmuştur. 1979 yılında enflasyon %63 iken,

mevduat faizi %20, kredi faizi %40'tı. Sanayiciyi koruyan tasarrufçuyu cezalandıran bu uygulamaya Temmuz 1980 yılında son veriliyor ve faizler serbest bırakılıyordu (Türkoğlu Sabah, 24.01.2000).

YENİ KONYA

Yeni Konya gazetesinin incelemeye aldığımız dönemden önce Konya'da tek ve birleşik bir gazete olduğunu görüyoruz. Bu gazetenin ismi de "Yeni Konya" idi. 1966 yılında başlayan ortaklığın 1969 yılı Ocak ayında sona erdiğini ve Yeni Meram ve Sabah gazetelerinin 3 Şubat 1969 yılı itibarıyla çıkmaya başladıklarını görüyoruz. Yeni Konya gazetesi bu on yılda büyük badireler atlattırıyor birkaç kez yangın tehlikesi yaşıyor ve bunun etkilerini uzun süre atamıyor, 3-4 ay resimsiz biraz da sığı bir gazete olarak yayınlanıyor. Yeni Konya gazetesi incelediğimiz dönemlerde oldukça başarılı ve kaliteli yayınlar yaptığını ve zevkle okunduğunu ayrıca gündemi iyi takip ettiğini görüyoruz. Gazetenin başına gelen talihsiz bir yangın neticesinde arşivini ve bir çok ekipmanını kaybettiği için eski kalitesinden pek bir şey kalmıyor. 1970'lerin ilk yarısının Yeni Konya'sı ikinci yarısında görünmüyor. Çeşitli olayların sonucu gazete zaman zaman standardını koruyamasa da, Konya ve Konyalının hakkını savunmada Yeni Konya gazetesinin verdiği mücadeleyi vermek biraz zor. Hangi parti iktidarda olursa olsun Konya'nın meselelerini gündeme getiriyor ve Konyalı parlamenterleri ve yerel idarecileri Konya'nın meselelerine sahip çıkmaları için uyarıyor. Başbakanların Konya'ya geleceği günkü gazetede, Başbakan'a Konya meseleleriyle ilgili sorular soruyor ve cevap alıyor. Mücadeleci ve teslim olmayan bir gazetecilik anlayışı sergiliyor. Bu sebepten de o yılların en büyük (tiraj) ve etkili yerel gazetesi olarak yer alıyor. O dönemde satışı belki bin adet ama kendisini yerel idarecilerin okuduğunu ve önemsedini biliyor. Basının çağrılmadığı toplantılarda, "Bizim orada bulunmamız yemek için değil halkın kamuoyunun haber alma ihtiyacı içindir unutmayın basın dördüncü kuvvettir" diyor. O yılların Konya'sında sokaktaki Konyalının pek bilinçli olduğunu söylemek imkansız bu zaten o dönem Konya Milletvekilleri tarafından da söyleniyor, ama Yeni Konya olmayan bu bilinci vermek ve kamuoyu oluşturmak için mücadelesini hep sürdürüyor.

Konya'nın sanayileşmesi ve gelişmesinde yeni fabrikalar kurulmasında, temeli atılma aşamasında olan veya Konya'dan kaçırılma ihtimali olan fabrikaların kurulması için büyük mücadele verip kamuoyu oluşturmaya çalışıyor.

Yeni Konya, genelde her mahalli gazetenin

bölgesel olarak yaptığı milliyetçiliğe ters düşmeyen "Konya Milliyetçisi" bir gazete. Konya'nın parçalanarak ilçe durumundaki, Akşehir, Ereğli ve Karaman'ın İl olarak ayrılması konusundaki gelişmelere oldukça tepki veriyor ve "Konya bir bütündür bölünemez" (Yeni Konya 5 Ağustos 1971) diye başlık atabiliyor.

Konya'nın olumsuz imajını düzeltme konusunda da oldukça duyarlı ve bu konuda oldukça fazla yazı yayınlıyor. Başbakan Ecevit Konya'ya geldiğinde ona Konya'nın sorunlarını anlatan bir mektup yayınlıyor ve bu sorunların halledilmesi için destek ve ilgi istiyor. Yine 12 Eylül darbesinde, darbenin en önemli sebebinin, Eylül ayındaki Konya mitingi olduğunu ifade eden Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren'e, "olayların Konya ve Konyalı ile ilgisi olmadığı sadece olduğu yer itibarıyla, ilgisi olduğunu, Konya'nın Milli Mücadele döneminde de hiç hak etmediği halde Delibaş isyanı yüzünden karalandığını ve cezalandırıldığını" belirten mektup yayınlıyor.

O yıllarda Yeni Konya gazetesi bir aile müessesesi durumunda. Gazeteyi bir baba ve oğulları idare ediyordu. Asıl meslekleri matbaacılık olan bu insanlar 1949 yılından beri de gazete çıkarıyorlardı. Kısacası gazetecilikle büyüyen bir nesle sahip olmuşlardı. O yüzden gazetenin ciddi bir entelektüel birikimi oluşmuştu. Matbaaları olan Yeni Kitap Basımevi, Yeni Konya'nın basılmasının yanısıra piyasaya da matbaacılık hizmeti vermekteydi. Gazetenin sahipleri ayrıca ulusal gazetelerin Konya dağıtımını da gerçekleştiriyordu. Gazete ayrıca o dönemin gelişmiş teknik imkanlarına sahipti. Gazetenin mali imkanları iyi olduğu için aynı zamanda dönemin değerli kalem erbabını gazeteye çektiği için oldukça seviyeli ve başarılı bir gazete sunabiliyordu.

Yeni Konya gazetesinin bir başka ilginç özelliği de yayınladığı haberlerin mahkeme kararıyla düzeltilmesi için yapılan tekiplere gösterdiği aşırı tepkidir. Gazete bu haberlerin ısrarla doğru olduğunu söylüyor, eğer haber gerçekten hatalıysa, tekbizin başlığını ve metnini okunamayacak bir şekilde hatalı diziyordu.

Gazete siyasetle ilişkilerinde pek renk vermemekle birlikte ilk zamanlar MGP'yi desteklemiş ki 1969 yılı genel seçimlerde oğullardan Adil Gücüyener'de aday olmuş ama ön seçimde iyi bir yer elde edememişti. Gazetenin başyazarı Suad Abanazır'da, 1968'de CHP il başkanlığını kaybetmişti, İsmet İnönü'yü desteklediği anlaşılan Abanazır, Ecevit'in genel başkan olmasından sonra birara CHP'yi merkez solun dışına çıkarmakla suçladıysa da sonraları CHP'de basın sözcülüğü yapıyor ve daha sonrada Bele-

diye Meclisi üyeliğine seçiliyordu. Gazetenin CHP'ye daha ılımlı yaklaştığını söylemek yanlış olmazsa da Ecevit hükümetinin son dönemlerinde (1979), Ecevit'e ve Konya Senatör ve Milletvekillerine oldukça ağır eleştiriler yöneliyor hatta "milliyetçi yoldaki yayınıma devam edeceğiz" diyordu. CHP'nin KİT'lere 40 bin kişiyi yerleştirerek büyük partizanlık yaptığını ve bunun ekonomiye büyük kayıplar getireceğini belirtiyordu. 1977 seçimlerinde MHP adayı Agah Oktay Güner'i, CHP adayı Erdoğan Bakkalbaş'ını ve CGP'den Vefa Tanır'ı desteklediğini görüyoruz. Sadece Necmeddin Erbakan'a karşı biraz soğuk duran gazete değişik partilerden bir çok adayı destekleyebildiğine göre, belli bir parti taassubu yaşanmadığı söylenebilir, sadece Konya'ya faydalı olabilecek adayların seçilmesi gerektiğini belirttiğini de hatırlatalım. Aktif olarak siyasetle uğraşan kişilerin veya bir partinin gazetesi olmadığını belirtelim. Basın İlan Kurumu gelirleri yanında sahiplerinin ekonomik imkanlarının iyi olması sebebiyle gazete çıkarmaları, gazetenin haber ve yorumlarında daha objektif, tarafsız ve sert bir üslup oluşturmasına neden olmaktadır.

Gazetenin bazı haberlerinde reklamın etkisi hissedilse de bunun daha çok hatıra için veya kurulan tesis veya kuruluşun verdiği moral ve ekonomiye yapacağı olumlu katkı için yapıldığını söyleyebiliriz. Çünkü o yıllarda Konya'da gazeteler dışında reklamın gidebileceği başka alternatif bir mecra yok, Televizyon bile 1975'den sonra izlenebiliyor, ayrıca Konya'da TRT'ye ait bir radyo istasyonu da yoktu. Aslında bu durumun Konya'da reklam sektörünün gelişimini ve reklam verenin bilinçlenmesini de olumsuz yönde etkilediğini söylemek sanırım yanlış olmaz.

YENİ MERAM

Yeni Meram Gazetesi, Konya Basınındaki birleşmenin dağılmasından sonra, Şubat ayının başında tekrar yayımlanmaya başlamıştır. Yeni Meram ilk olarak, TRT muhabiri Rıdvan Bülbül'ün sahibi bulunduğu ve Yeni Meram gazetesinin matbaası olan Ülkü basımevinde basılan Sabah gazetesiyle birlikte Konya Haberler Ajansı'nı (KHA) kuruyordu. Bu ajans Konya'nın ilk haber ajansı olma özelliğine de sahip bulunuyor ve ulusal gazetelere haber servisi yapıyordu.

Yeni Meram gazetesi ortağı bulunduğu ajans sayesinde içerik yönünden daha doyurucu haberler sunuyor ve ulusal çaptaki bir çok olayın bilgilerini diğer gazetelerden daha önce verilebiliyordu. Haber içeriği bakımından doyurucu olsa da, Yeni Meram gazetesinin en büyük sorununun haber resmi olduğunu görüyoruz. Bu

durum uzun yıllar halledilemiyor, gazete klişehanesini açtıktan sonra da fazla aktüel resim yayınlamıyor, hep arşiv resimleriyle haberleri veriyor. Bu resimlerden bazıları var ki 10 yılda belki yüzlerce kez yayınlanmıştır.

İncelediğimiz dönemde ki, Yeni Meram gazetesi kendi halinde pek suya sabuna dokunmadan yapılan bir gazetecilik anlayışı sergiliyor. Yeni Meram'da çok iddialı haberler ve yazılar (siyasetçilere yönelik) çıkmıyor, sadece bir ke-re belediye başkanını eleştiriyor.

Konya'ya yapılan hizmetlerin ve fabrikaların kurulması konusunda mücadele verse de Yeni Konya Gazetesi kadar ses getiren başlıklar atamıyor. En büyük mücadeleyi 1974 yılında başlayan Konya'nın ekmek sıkıntısı konusunda yıllarca ısrarlı haberler ve yayınlar yaparak verdiğini görüyoruz.

Gazete 1969 yılı seçimlerinde AP'yi destekliyor, attığı başlıklar ve yazılar destek verir nitelikte ayrıca adaylardan ve daha sonra milletvekili seçilen M. Kubilay İmer'in de yazıları başyazı olarak veriliyor. Yeni Meram, Erbakan'ın Konya'ya gelip bağımsız aday olduğu 1969 genel seçimlerinde Erbakan'a daha ılımlı yaklaşıyor, birçok mitingini manşetten ve fotoğraflı olarak yayınlıyor.

Yeni Meram gazetesi 70'lerin başında, AP Konya milletvekili Faruk Sükan'ın da öncülери arasında bulunduğu AP içindeki muhalefet hareketi destekliyor, Sükan partiden ayrılınca DP'yi kurma süreci ve özellikle 1973 seçimlerinde çok net bir şekilde DP'ye destek veriyor. Konya'da o seçimlerde DP Türkiye'de bir ilde aldığı en fazla milletvekilliğini alıyor 6 milletvekili ile Konya'da birinci parti oluyordu. Aynı yıl yapılan mahalli idareler seçimlerinde ise, Yeni Meram gazetesinin sahibi Mustafa Bahçıvan'ı, DP'den Konya Belediye Meclis üyesi olarak görüyoruz. 1977 seçimlerinde gazete sağdaki her partiye karşı dengeli yaklaştığı izlenimi veriyor, özellikle MHP'den Agah Oktay Güner'i bu gazete de destekliyor. MHP o dönem Konya'daki oylarında ciddi bir patlama yaşıyor ve iki milletvekili çıkarıyor. Gazete seçimlerde değişik partilerde adayları destekleyebiliyor, bu da gazetenin ideolojik bağımsızlığını ifade ediyor, hatta Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde "Konya basını tuttu Erdoğan Bakalbaş kazandı" diye başlık atıyor, CHP'yi desteklemese de bazı adaylarını destekleyebiliyor. 1979 ara seçimlerinde ise, AP'ye büyük destek veriyor ve AP o seçimle çıkardığı 5 milletvekiliyle iktidara geliyor.

Yeni Meram kendini milliyetçi ve muhafazakar bir gazete olarak deklare ediyor fakat CHP üyesi ve milletvekili birçok kişiye de (Seyit Küçükbezirci ve Ahmet Çobanoğlu gibi) baş-

yazı sayfalarını açabiliyor. Bu da gazetenin sabit bir siyasi fikri olmadığı, olaylara daha rasyonalist ve ticari yaklaştığı izlenimi doğuruyor. Bu arada Gazetenin asıl faaliyetinin matbaacılık olduğunu da belirtelim.

SONUÇ

Yerel basında, genelde iki tür gazete ve gazetecilik anlayışı hakim bulunuyor. Birincisi, bir partinin yönetiminde olan asıl işi ve mesleği gazetecilik, (hatta matbaacılık) olmayan, ama parti propagandası için partinin kaynakları veya kendi imkanlarıyla gazete kurup işleten insanlar. Ve bir de esas işi matbaacılık olan, fakat gazetenin önemini de keşfetmiş, birkaç nesildir bu işi yapan ileri görüşlü matbaacılar. Gazeteciliği diğer işlerine olumlu etkisi sebebiyle bir güç olarak elinde bulunduran, salt gazete çıkarmış olmak için gazete çıkaran, kısacası yaptığı işin önemini ve ciddiyetini anlamayan tüccar-matbaacı zihniyetiyle hareket eden insanlarla gazeteciliğin Anadolu'da bir yerlere gelmesi ve ulusal basının boyunduruğundan kurtulması mümkün görünmemektedir. Kuşkusuz, menfaat maksadıyla çıkarılan içi boş gazetelerin, yanısıra işini severek, hiçbir beklenti içinde olmadan bölgenin sesi, kulağı ve vicdanı olması gayesiyle gazetecilik yapan, gerçekten gazete çıkaran gazetecileri de rahatsız ettiği bilinmektedir. Asıl amacı gazetecilik olmayan, menfaat amacıyla bu işi yapan (yerel ve ulusal) medya tacirlerinin azalması, mesleğin gelişmesi ve erozyona uğrayan ciddiyetinin yeniden kazanılması bakımından oldukça yararlı olacaktır. Bunun yanısıra, ciddi, doyurucu ve objektif ölçülerde çıkarılan gazeteler, günlüğünü yazdıkları dönemin ve olayların en canlı şahitleri olacaklardır.

Konya basınının iki önemli gazetesini sınırlı şekilde de olsa on yıl boyunca incelediğimizde elde ettiğimiz belli başlı sonuçlardan şunları söyleyebiliriz.

Yerel gazetelerin en fazla yer verdikleri haber konuları arasında; şehrin sorunlarıyla ilgili olanlar, ayrıca belediye hizmetleri, bürokrasinin rutin faaliyetleri, şölenler, dernek faaliyetleri, vilayet ve belediye etkinlikleri ve kişilerle ilgili olaylar sayılabilir.

Siyaset genelde seçim zamanları gündeme geliyor. Gazeteler uzun süre siyasetten ve siyasi etkinliklerden bahsetmiyorlar. Bazen, Ankara'da yaşanan mevcut hükümetin istifası veya yeni bir hükümetin kurulması bile haber konusu olamayabiliyor, bunun haber kaynaklarının yetersizliği gibi bir gerekçesi olsa bile, daha sonraki günlerde de verilmediğini görebiliyoruz. Kısaca ulusal basının ve Ankara'nın gün-

deminden çok farklı bir gündemi olan yerel bir basını karşımızda buluyoruz.

Seçim zamanı yaklaşıncı, Ankara'da görev yapan mevcut parlamenterlerin yazıları hem de birinci sayfadan çıkmaya başlıyor, gazeteler birinci sayfalarını hatta başyazı köşelerini severek açıyor siyasetçilerine. Bazen gazete patronlarının da siyasete bulaştığını görüyoruz. Bir hevesle bir müddet yapıp bırakıyorlar. İncelediğimiz her iki gazetenin sahipleri ve başyazarlarının da bir dönem aktif siyasete girdiklerini görüyoruz.

O yıllarda özellikle seçim zamanları, gazeteler politikacıların ziyaret yerleri arasında en önemli yeri işgal ediyor. Seçimlerden sonra siyasetçileri görmek güçleşiyor. Gazeteciler de seçim sonrası hatırlanmamanın ve verilen sözlerin tutulmamasının eleştirisini sık sık yapıyorlar. Özellikle Yeni Konya gazetesi o yılların Konya'sında önemli bir etkinliğe sahip olduğu için politikacıların vefasızlıklarını oldukça fazla haber konusu yapıyor.

Gerek Yeni Konya gerekse Yeni Meram gazetelerinin Konya'nın sorunlarının halledilmesi için büyük bir gayret gösterdiklerini söylemek gerekir. Şehrin gelişip büyümesi ve modernleşmenin artması konusunda oldukça çaba sarf ettiklerini görüyoruz.

Gazetelerimizde Konya'nın olumsuz imajının (gerici memleket niteliğinin) silinebilmesi için gayret ettiklerini ve onca yapılan mücadelelere rağmen, düzeltilemeyen olumsuz imajın bezdirdiği anlarda, gazetelerimiz, çıkışı "Konya yine üvey evlat muamelesi görüyor" şeklinde klişeleşmiş bir takım saplantılarda bulabiliyorlar. Konya'ya karşı ulusal medyanın ve bazı hakim çevrelerin olumsuz ön yargısının varlığı bilirse de, bu durumun yerel basın tarafından biraz abartıldığı da söylenebilir.

Gazetelerimizin uzun yıllar (1975'e kadar) üç şeyin mücadelesini verdiğini görüyoruz. Bunlar Üniversite, televizyon ve uçak seferleri. Özellikle üniversite kurulması konusunda Konya basınının 20 yıldan fazla süren bir mücadelesi var ki, bunun gerçekleştirilmesi en büyük başarısı olmuştur.

1975'den sonra ise, daha çok motor ve traktör fabrikası, uçak fabrikası, Hema dişli gibi fabrikaların Konya'ya kazandırılması gayretlerini izliyoruz. Bu çalışmalardan sadece motor ve traktör fabrikası Tümosan'ın kurulması sağlanabiliyor. Ayrıca Selçuk Üniversitesinin kurulmasında yaşanan kanuni eksiklik ve kampus alanı arazisinin istimlak edilememesi ve geciktirilmesi hatta üniversitenin Konya'dan kaçırıl-

ması yönündeki çalışmaları sebebiyle bir çok siyasetçinin eleştirilmesi, o dönem gazetelerimizin en çok yapılan haber konuları arasında yer alıyor.

O dönem gazetelerimizden bazı kişilerin, (genelde patronların veya oğullarının) yurtdışına götürüldüğünü görüyoruz. Götürülen gazetecilerin o yerlerden önceleri haber geçtiklerine, döndükten sonra da anılarını yazı dizisi halinde yayınladıklarına, yine yurtdışına giden parlamenter, bürokrat, işadamı ve eşraftan bazı kişilerin, izlenimlerini döndükten sonra kaleme aldıklarına tanık oluyoruz.

Gazetelerimizin, Bakan, Başbakan gibi çok önemli ziyaretler ve olaylar dışında genelde haber takibi yapmadıklarını, haberleri bazı kaynaklardan alarak haber içeriklerini mişli geçmiş zaman (rivayet) tarzında oluşturduklarını, başlıklarda ise di'li geçmiş zaman kullandıklarını görüyoruz. Bir takım sahiplenme ifade eden başlık, alt ve üst başlıkları az da olsa bulmak mümkün, "Belediye Başkanımız", "Valimiz", "Valimizin eşleri", "Şehrimiz" ve "Hemşehrimiz" gibi. Ayrıca haberlerde ki arşiv fotoğraf kullanımı ise en büyük handikapı oluşturuyor. Kentin milli ligde oynayan futbol takımının bile, yıllar önce resmedilmiş ilk onbiri ve kaç yıl önce çekildiği bilinmeyen "kale arkasından bir enstantane" resmi, futbol haberlerinin "değişmeyen fotoğrafı" olarak verilebiliyor. Klişeler kullanıla, kullanıla çamurlaşmış artık, ne resmi bile olduğu anlaşılıyor. Bu da o dönem gazetelerimizin teknik açıdan birtakım olumsuzluklar içinde olduklarını gösteriyor. 1973 yılından sonra gazetelerin klişehaneleri oluşturmasıyla resim yönünden biraz daha rahatladıklarını görmekte birlikte yine pek çok haberin takip edilmediği ve arşiv resimleriyle verildiğini görebiliyoruz.

Gazetelerimizin, radyo ve kendilerinden biraz daha iyi durumda olan ulusal basın dışında rakiplerinin olmadığı o dönemlerde, halka bir türlü inemediklerini ve önemli satış rakamlarına ulaşamadıklarını görüyoruz. O dönem insanlarımızdaki okuma yazma oranının düşüklüğü olumsuz bir nedeni oluştursa da, gerçek nedenin, halkın beklentilerine cevap vereme, belli kişilerin, grupların kontrolünde kalma, doyurucu olmayan haber içerikleri, şehrin ve toplumun gerçek sorunlarını araştırıp yansıtamamanın yanısıra takibi yapılmayan ve ayağına gelen haberleri yayınlama anlayışı olabilir.

Yine de Konya'da 1970-1980 döneminde yaşanan sosyal, ekonomik ve iktisadi gelişmeler ve değişimlerde bu iki gazetenin etkileri olduğunu görüyoruz. Konya'daki kültür ve düşünce ha-

yatının en güzel örnekleri ve nabzının yine o dönemin tek ve rakipsiz kitle iletişim aracı olan bu gazetelerde attığını görebiliyoruz.

KAYNAKLAR

Akşin S ve ark (1997) Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye (1908-1980), Cem Yayınları, İstanbul.

Alemdar K (1978) İstanbul (1875-1964), Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi,

A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek okulu, Kalite Matbaası, Ankara.

Bostancı MN (1998) Siyaset, Medya ve Ötesi, Vadi Yayınları, Ankara.

DİE (1983) 1980 Yılı Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik nitelikleri, Ankara.

Güz N (1996) Medya ve Siyaset, Akademik Bakış Derg, 1 (2).

İzgi N (1992) Yerel Basın Mensubuna Karşı

Tutumlar, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler, Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Adana. Kaya R (1985) Kitle İletişim Sistemleri, Teori Yayınları, Ankara.

Kılıçbay A (1985) Türk Ekonomisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Oktay A (1992) Yerel Basın Üzerine, Milliyet Gazetesi, 19 Mayıs.

Öztürk Y (1992) Yerel Anadolu Basını, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler, Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Adana.

Tokgöz O (2000) Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Tokgöz O (1988) Türkiye'de Yerel Basının Konumu ve Önemi, Ankara Ün. BYYO, Yıllık.

Türkoğlu F (2000) 20 Yıl Önce Çıktık Yola, Sabah Gazetesi, 24 Ocak.

Yeni Konya 1969-1980.

Yeni Meram 1969-1980.

Yurt Ansiklopedisi (1982) Konya Bölümü, cilt:7, İstanbul. ■